

PAPER DETAILS

TITLE: Cumhuriyet Döneminde Türk Lehçeleri Üzerindeki Kaynak Çalışmalarına Genel Bakış

AUTHORS: Mehmet Fatih KIRIŞÇIOĞLU

PAGES: 35-40

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2709189>

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK LEHÇELERİ ÜZERİNDEKİ KAYNAK ÇALIŞMALARINA GENEL BAKIŞ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Prof. Dr. M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve
Edebiyatları Bölümü
fatih.kiriscioglu@hbv.edu.tr
ID: 0000-0003-0241-6969

10.56387/ahbvedebiyat.1189288

Gönderim Tarihi: 14.10.2022

Kabul Tarihi: 04.03.2023

Alıntı: KİRİŞÇİOĞLU, F. (2023).
"Cumhuriyet Döneminde Türk
Lehçeleri Üzerindeki Kaynak
Çalışmalarına Genel Bakış".
*AHBVÜ Edebiyat Fakültesi
Dergisi*, (ÖZEL SAYI-Nisan2023),
35-40.

ÖZ: Dünyada akademik olarak Türk lehçeleri üzerine çalışmalar 18. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Ancak bu dönemler Osmanlı İmparatorluğu'nun sıkıntılı dönemleridir. 1730'da İran'da yenilen Osmanlı Kerkük, Gence, Tiflis, Kırım gibi bölgeleri kaybetmiş ve iyice kendi içine dönmüştür. Muhakkak ki bu dönemde diğer Türk boylarıyla ilgilenmesi mümkün olamazdı. Buna rağmen az da olsa Türk lehçeleriyle ilgili yayınlar basılıyordu. I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan devlet arkasından Kurtuluş Savaşı da yapmak zorunda kalmıştı. Bütün bu sıkıntılı dönemde Orhun Abideleri bulunuyor ve çözülüyor, Kutadgu Bilig neşrediliyordu. 1923'te kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti kurumlarını oluşturduktan sonra soydaşlarının dil ve edebiyatlarıyla ilgilenmeye başlamıştır. 12 Kasım 1924 tarihinde İ.Ü. Edebiyat Fakültesine bağlı olarak Türkiyat Enstitüsü kurulmuştur. 1926 yılında Bakü'de yapılan Birinci Türkoloji Kurultayı'nda alınan Sovyetler Birliği sınırları içinde yaşayan Türklerin Latin Alfabeti'ne geçmesi kararının ardından Ağustos 1928'de Türkiye'de de Latin Alfabeti'ne geçilmesi manidardır. Atatürk, dili zenginleştirmek ve millileştirmek amacıyla 1932 yılında da Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ni kurdurmuştur. Atatürk döneminde kurulan bu kurum başlangıçta, çağdaş lehçe araştırmalarına önemli bir adım sayılabilecek birkaç sözlüğü yayın alanına çıkarmıştı. 1935'te kurulan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile çalışmaların ivmesi artmıştır. Bu makale Cumhuriyet'in 100. yılında Türkiye'de Türk lehçeleri üzerindeki çalışmaları belirtmektedir. Türkiye'de Türk lehçeleri üzerindeki çalışmaların sadece künyelerini vermek bile bir kitap boyutunda olacağından, makalemizde ilk önemli çalışmalar ve önemli gördüğümüz kaynak çalışmalar belirtilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, Türk Lehçeleri, Kaynak Yayınlar.

AN OVERVIEW ON THE REFERENTIAL SOURCES OF TURKISH DIALECT STUDIES IN THE REPUBLICAN PERIOD

ABSTRACT: Academic studies on Turkish dialects in the world started in the second half of the 18th century. However, these periods are the troubled periods of the Ottoman Empire. After the Ottoman Empire was defeated in Iran in 1730, it lost regions such as Kirkuk, Ganja, Tbilisi, and Crimea and retired into its shell. Certainly, it would not have been possible for it to be interested in other Turkish tribes during this period. Despite this, there were publications on Turkish dialects, though few in number. The State, which was defeated in the First World War, had to wage the War of Independence after it. In all this troubled period, Orkhon Monuments were discovered and decoded, while *Kutadgu Bilig* was published. After the new Turkish Republic, established in 1923, developed its institutions, it began to get interested in the language and literature of his compatriots. On 12 November 1924, İ.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü was established under the Faculty of Letters. It is significant that after a decision was made at the First Turcology Congress held in Baku in 1926 that Turks living within the borders of the Soviet Union should switch to the Latin Alphabet, the Latin alphabet was also adopted in Turkey on August 1928. Atatürk founded the Türk Dil Kurumu in 1932 in order to enrich and nationalize the language. This institution, which was established during the period under Atatürk, initially published several dictionaries that could be considered an important step towards contemporary dialect research. With the Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi established in 1935, the studies were accelerated. This article refers to the studies on Turkish dialects in Turkey in the 100th Anniversary of the Republic. Since it would be equal to the size of a book to give only the identifiers of the studies on Turkish dialects in Turkey, the first important studies and the source studies that we consider important are included in our article.

Keywords: Republican Period, Turkish Dialects, Source Publications.

Giriş

Türklük bilimi dil çalışmalarında yakın zamanlara kadar, tarihî Türk lehçelerine ve eski metin yayınlarına ağırlık verilmiştir. Çağdaş Türk lehçeleri, Türkiye Türkolojisinin çalışma alanına çok geç dâhil olmuştur. Türkoloji kürsülerinin kuruluşunda ve gelişmesinde Türk dünyası kökenli bilim adamlarının önemli bir yer tutmalarına rağmen çağdaş lehçelere karşı gösterilen kayıtsızlık dikkat çekicidir. Bu bilim adamları arasında Ahmet Caferoğlu (Azerbaycan), Reşid Rahmeti Arat (Tatar), Abdülkadir İnan (Başkurt), Saadet Çağatay (Tatar) ve Ahmet Temir (Tatar)'i sayabiliriz. Ancak bunlardan Saadet Çağatay dışındakilerin çağdaş lehçeler (dil) konusunda çok az yayını vardır.

Şüphesiz ki, Türk lehçeleri alanındaki çalışmaların artmasında Atatürk'ün gayret ve yönlendirmelerinin önemi fazladır. Mustafa Kemal'in doğduğu yıllar Osmanlı Devleti'nin en sıkıntılı olduğu ve toprak kaybettiği 93 Harbi (1877-1878) sonrası dönemdir. Ancak bu yıllarda bile Türklük Bilimde yeni gelişmeler yaşanmaktaydı. 1876 yılında Ahmet Vefik Paşa'nın Lehçe-i Osmanî'sinin ilk baskısı yapılmış, 1877'de Ebu'l-Gazi Bahadır Han'ın Şecere-i Türkî adlı eseri İstanbul'da bastırılmıştı. Atatürk'ün doğumundan sonra da Türklük Bilimde çığır açacak gelişmeler meydana gelmişti. Radloff, Atatürk doğmadan önce başladığı Sibiryâ'dan (Proben der Volksliteratur der Türkischen Satmme, X.C. 1866-1907) serisini yayımlamaya devam ederken, W. Thomsen Köktürk yazısını çözmekteydi (Déchiffrement des Inscriptions de l'Orkhon et de l'Énisséi, Notice Préliminaire (Orhon ve Yenisey Yazıtları'nın Çözülmesi, Giriş Notlar, Helsinki, 1893). Aynı yıl Radloff, Türk Lehçeleri Sözlüğünü (Opit Slovary Tyurkskih Nareçiy (Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi, St. Petersburg, 4 C. 1893-1911) yayımlamaya başlamıştı Öner, 2006: 93).

Cumhuriyet'in ilanından bir yıl sonra 12 Kasım 1924 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine bağlı olarak Türkiyat Enstitüsü kurulmuştur. İşin anlamlı tarafı ise borç içindeki yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin 3000 altın ödeyerek Hakas asıllı N. F. Katanov'un 3000 kitabının alınmasıdır. Atatürk, yukarıda belirttiğimiz ileri görüşlülüğüne işlevlik kazandırarak 1926 yılında Sovyetler Birliği tarafından Bakü'de yapılan Birinci Türkoloji Kurultayı'na, Atatürk'ün emriyle Türkiye'den Fuat Köprülü, Hüseyinzade Ali, Teodor Menzel ve Gyula Meszáros gönderilmiştir. Bu şahsiyetler Kurultay'da birer tebliğ sunmuşlar ve dönüşte Atatürk'e bir rapor hazırlayıp vermişlerdir. Kurultay'da alınan Sovyetler Birliği sınırları içinde yaşayan Türklerin Latin Alfabesi'ne geçmesi kararının ardından, Türkiye'de Latin Alfabesi'ne geçilmesiyle ilgili tartışmaların başlaması ve Ağustos 1928'de Türkiye'de de Latin Alfabesi'ne geçilmesi kararının alınması, tesadüflerle açıklanamayacak bir durumdur (Korkmaz, 1992: 13 ve sonrası).

Dili zenginleştirmek ve millileştirmek amacıyla 1932 yılında da Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ni kurdurmuştur. Atatürk döneminde kurulan Türk Dil Kurumu başlangıçta, çağdaş lehçe araştırmalarına önemli bir adım sayılabilecek birkaç sözlüğü yayın alanına çıkarmıştı. Hüseyin Kâzım Kadri'nin Büyük Türk Lûgati adlı karşılaştırmalı sözlüğü Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e devreden bir çalışmaydı. Atatürk, Pekarskiy'in Yakut Dili Sözlüğü'nü de Türkçeye çevirtmiş; ancak çevirinin sadece iki cildi 1945'te yayımlanabilmişti. Yudahin'den Abdullah Taymas tarafından çevrilen Kırgız Sözlüğü I-II ise ancak 1945 ve 1948 yıllarında yayımlanabilmiştir. Paasonen'in Çuvaş Sözlüğü de Türk Dil Kurumu uzmanlarınca çevrilmiş ve 1950'de yayımlanmıştır. "Bu tercümelerden Türk lehçelerinin lügatlerine ait olanları hep bir araya getirerek bir Türk Lehçeler Lûgati hazırlamak ve bu yolda yeniden hazırlanan bir program altında tercümelere devam etmek önümüzdeki yılların işi olacaktır." Ahmet Cevat Emre'nin yine TDK tarafından yayımlanmış Türk Lehçelerinin Mukayeseli Gramerini (1949) de bu alanda önemli bir çalışma ve kendi ifadesiyle bir "ilk deneme" olarak değerlendirmeliyiz (Kirişcioğlu, 1996: 58-59).

Atatürk'ün kurdurduğu DTCF'de uzun yıllar Türk lehçeleri ve Türkoloji dersleri veren Abdülkadir İnan 1936'da yayımlanan Türkoloji Ders Hülasalarında Kırgızcanın ses ve şekil bilgisi hakkında kısa bilgiler verir; Türkiye Türkçesine aktarımı da dâhil olmak üzere Manas Destanı'ndan 10 sayfa kadar metin sunar. Ancak Türkoloji Ders Hülasalarından sonra onun

çağdaş Türk lehçelerine ait bir tek araştırmasını biliyoruz: “Kazak ve Kırgız Yazı Dillerinde Dudak Benzeşmesi (Labial Attraksiyon Meselesi)” (1964). DTCTF’deki diğer bir isim Saadet Çağatay’dır. İlk olarak ilmî dergilerde yer alan bazı makaleleriyle Karaçayca metinler (1951-1953) ve Nogayca atasözleri (1961) yayımlayan Çağatay, 1961 yılında bu alandaki ilk kitabını neşreder: Kazakça Metinler. Eser, Çin’den Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmış olan Kazaklardan derlenen metinleri içine alır. Saadet Çağatay’ın bu alandaki en önemli yayını Türk Lehçeleri Örnekleri II – Yaşayan Ağız ve Lehçeler (DTCTF, 1977) adlı eseridir. Bu eser yıllarca ihtiyacı karşılayan bir ders kitabı olarak okutulmuştur (Zülfikar, 1974: 190-197).

Bu dönemde yayınlar az olsa da Reşid Rahmeti Arat’ın hala kaynak olarak kullanılan “Türk Şivelerinin Tasnifi” (1953) adlı makalesi, lehçeler konusunu genel olarak değerlendiren bir çalışmadır. Muharrem Ergin’in, Azeri Türkçesi (İÜ, 1971) başlıklı kitabı ders notlarının bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur ve Azerbaycan Türkçesinin gramerini uygulamalı olarak vermektedir. Bu itibarla bir Türk lehçesinin ilk ayrıntılı grameri sayılmaktadır. Semih Tezcan’ın çeviri yazılı olarak hazırladığı Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri, diğer bir çalışma kitabıdır.

Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü’nce yayımlanan Türk Dünyası El Kitabı’nı da (1976) kaynaklar arasında zikretmek gerekir. Eserde tarihî lehçeler yanında yaşayan Türk lehçeleri de genel olarak ele alınmıştır. Ahmet B. Ercilasun’un 1977’de Kültür Bakanlığınca yayımlanan Bugünkü Türk Alfabeleri adlı eserde ilk defa olarak çeşitli Türk lehçelerinden örnekler Latin, Kiril ve Arap alfabeleriyle karşılıklı olarak veriliyordu. Bu kitap 1991’den itibaren Latin alfabesini kullanan Türk toplulukların alfabelerini ve metinlerini koyarak müteaddit defalar basılmıştır.

1980’li yıllarda çalışmaların arttığını görmekteyiz. Bunlar arasında Dursun Yıldırım’ın “Sehend- Sazımın Sözü” (1980) ve Hasan Oraltay, Nuri Yüce, Saadet Pınar tarafından hazırlanan “Kazak Türkçesi Sözlüğü” (1984) belirtilebilir. Erzurum’da İbrahim Bozyel ve Yavuz Akpınar tarafından 1982’de çıkarılan Kardaş Edebiyatlar dergisinde birçok Türk lehçesinden şiirler ve hikâye aktarılır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren -yeterli olmasa da- Türk Dil Kurumu tarafından çıkartılan Türk Dili ve Türk Dili Araştırma Yıllığı-Belleten ve Türk Ocakları Derneği tarafından çıkartılan Türk Yurdu dergilerinin yanına Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı’nın çıkardığı Türk Dünyası Araştırmaları ve Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü’nün çıkardığı Türk Kültürü dergileri alandaki boşluğu bir nebze doldurmuştur. 1983 yılından itibaren Gazi Üniversitesi’nde Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun önderliğinde öncelikle 1900’ların başından beri Türkiye’ye gelip yerleşmiş Kırım ve Kazan Tatarları; Karaçay, Malkar ve Kumuk Türkleri; Özbekler ve Kazakların ağızları üzerine yüksek lisans tezleri yapılmıştır. Doktora tez konuları ise çoğunlukla Türk lehçelerinin karşılaştırmalı grameri (isim veya fiil) veya tanınmış bir Türk dünyası şairinin şiirleri üzerinde dil ve üslup çalışması idi. Bunlar arasında da yayımlanabilenler şunlardır: Ferhat Tamir, Mağcan Cumabayev Ölemleri (TKAE, 1993), Hüseyin Özbay, Abdülhamid Süleymanoğlu Çolpan’ın Şiirleri (TKAE, 1994), Fatma Özkan, Abdullah Tukay’ın Şiirleri (TKAE, 1994), Fatih Kirişcioğlu, Saha (Yakut) Türkçesi Grameri (TDK, 1994), Mehmet Kara, Ata Atacanov’un Şiirleri I-II (TDK, 1997), Ayşe İlker, Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil (TDK, 1997), Rıdvan Öztürk, Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil (TDK, 1997), Himmet Biray, Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde İsim (TDK, 1999), Hülya Kasapoğlu Çengel, Abdurrahim Ötkür’ün Şiirleri I-II (MEB, 2000). Bu çalışmalar alanın ilk akademik çalışmalarıdır (Ercilasun, 2007: 18 ve sonrası).

1986’da Sovyetler Birliği’nde Glasnost (Açıklık) ve Pereystroyka (Yeniden Kurma) politikaları uygulanmaya başlayınca bilhassa 1990’dan sonra bağımsız Türk Cumhuriyetleri kurulunca gelip gitmeler ve yayın akışı artmıştır. Bilhassa 1986 da Taşkent’de yapılan Altayistler Konferansı ve 1988’de Bakü’de yapılan “Birinci Sovyet-Türk Kollokyumu”nun devamında yapılan ortak faaliyetlerin Türk bilim adamlarının Sovyetlerdeki meslektaşlarıyla tanışıp kaynaşmalarına çok faydası olmuştur. Bu kaynaşma ilk meyvesini 1992 yılında Ercilasun’un önderliğinde ve Türk Dünyası’ndan gelen ilim adamlarının da katkılarıyla Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü başlığı altında verdi. Bu eserde 8 büyük lehçenin karşılaştırmalı sözlüğü ve sonunda bu lehçelerin “Gramerler”i ve “Konuşmalar” kısmı vardı.

1980'lerde Gazi Üniversitesi'nde, 1990'larda diğer üniversitelerde başlayan Türk lehçeleri üzerindeki çalışmalar yüksek lisans ve doktora tezleri dışında da meyvelerini vermeye başladı. Üniversitelerdeki enstitü ve araştırma merkezleri de çoğaldı. 1924'te Fuat Köprülü'nün kurduğu Türkiyat Enstitüsü uzun yıllar Türkoloji konusundaki tek enstitü idi. Marmara, Hacettepe, Atatürk, Selçuk üniversitelerinde de benzer enstitü ve merkezler kuruldu. Bunlar arasında Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi gittikçe zenginleşen kadrosuyla dikkati çekti. Yurtdışında ülkemizin büyük katkısıyla Hoca Ahmet Yesevi Türkiye – Kazakistan Üniversitesi ve Türkiye – Kırgızistan Manas Üniversitesi kuruldu. Halen bu üniversitelerde Türk dünyasından binlerce talebe okumaktadır. Bir diğer büyük gelişme ise üniversitelerimizin Edebiyat fakültelerinde Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları adıyla kurulan yeni bölümlerin 1992'de Ankara Üniversitesi'nde, 1993'te Gazi ve Muğla üniversitelerinde öğretime başlamasıdır. Bugün bu bölümlerin sayısı 14'ü bulmuştur. Bütün bu gelişmeler sonucunda yetişen uzman ve araştırmacılar 2000'li yıllardan sonra pek çok yayına imza atmıştır. Bunların tam bir listesini vermek zordur. Ancak her bir çalışma ait olduğu lehçenin kaynak eseri sayılabilir. Başlangıçta gramer çalışmaları çok ağırlıkta olsa da zaman geçtikçe sözlükler, destan metinleri, romanlar, hikâyeler vb. edebiyat ürünlerinin sayısı artmıştır. Türk Dil Kurumu'nda 1994 yılında başlayan ve 20'den fazla uzmanın yer aldığı "Karşılaştırmalı Türk Lehçe ve Şiveleri Sözlüğü ve Grameri Saha Araştırması Projesi" ilk ürününü ancak 2006 yılında verebilmiştir: Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri I Fiil – Basit Çekim adını taşıyan 802 sayfalık bu eser, 20 Türk lehçesinin basit fiil çekimlerini ses düzenleri, tabloları ve işlevleriyle mukayeseli olarak vermektedir. Bu ortak çalışma daha sonra diğer bir çalışmaya ışık tutmuştur. Akçağ yayınlarından çıkan "Türk Lehçeleri Grameri" başlıklı eserde 20 Türk yazı dilinin kısa gramerleri, metinler ve kaynakçalar yer almaktadır. Aynı yayınevi Ahmet Buran editörlüğünde "Çağdaş Türk Yazı Dilleri" başlığı altında 4 kitap yayımlamış (2015), bu serinin tamamlayıcısı olarak düşünülen "Türk Dilinin Uzak Lehçeleri" (2018) ile öğrencilerin ve meraklıların ilgi duyacağı bir kaynak oluşturulmuştur. Türk Dil Kurumu'ndaki "Türk Destanlarının Tespiti, Aktarılması ve Yayımlanması" projesinde de bugüne kadar farklı lehçelerden 36 destan metni yayımlanmıştır (İnt: 1).

Türk lehçelerinin çağdaş edebiyatına ait yayınlar başlangıçta çok az olsa da zamanla artmıştır. Bu alandaki yayıncılardan ilk olarak Kırımlı romancı Cengiz Dağcı'yı anabiliriz. Kırgız romancısı Cengiz Aytmatov, Dağcı'dan sonra Türk dünyasına açılan penceredir. Kazak şairi Olcas Süleymanov'un şiirlerini doğrudan doğruya bir Türk lehçesinden, Kazan Tatarcasından Türkiye Türkçesine aktarılan ilk romandır. Diğer aktarma Tatar romanının kurucusu sayılan Ayaz İshaki'ye aittir: Üyge Taba (Eve Doğru) (2. baskı: 1967). Tabii ki en çok çalışma bize en yakın lehçe olan Azerbaycan edebiyatıyla ilgilidir. Yavuz Akpınar'ın Nebi Hazri ve Bahtiyar Vahabzade neşirlerinden sonra Kuzey Azerbaycan'ın çağdaş edebiyatı, Zeynelâbidin Makas tarafından ele alınır. Makas, 1990'ların başında üç hacimli antoloji neşreder: Azerbaycan Tiyatro Eserleri Antolojisi (1990), Azerbaycan Çağdaş Hikâye Antolojisi (1991), Çağdaş Azerbaycan Şiiri Antolojisi (1992). Bu eserlerde metinler Latin harfleriyle, fakat özgün dilleriyle verilmiştir. Antolojilerin sonunda sözlükler de bulunmaktadır. Türksoy, 1995 yılında Türkmen Şiiri Antolojisi'ni yayımlamıştır. Klasik Türkmen şiirinin en büyük ismi olan Mahtumkulu'yla ilgili önemli bir çalışmayı da burada zikretmeliyiz: Himmet Biray: Mahtumkulu Divanı (KB, 1992). Bu eserde Mahtumkulu'nun bütün şiirleri özgün lehçesiyle verilmiş, kelimeler sayfa altlarında açıklanmıştır. Çağdaş Özbek edebiyatından Sadreddin Ayni, Buhara Cellatları (Çev.: Yalçın Tura, Varlık Yay., 1970), Hüseyin Özbay, Abdülhamid Süleymanoğlu Çolpan'ın Şiirleri (TKAE, 1993), Adil Yakuboğlu, Adalet Menzili (Çev.: Ahsen Batur, Ötüken Neş., 1994), Abdullah Kadiri, Ötgen Künler: Geçmiş Günler (Çev.: Ahsen Batur, Selenge Yay., 2005) ilk aklımıza gelen eserlerdir. Çağdaş Uygur edebiyatından İrfan Ü. Nasrattınoğlu'nun hazırladığı Çağdaş Uygur Şiiri Antolojisi 1985'te yayımlanmıştır. Hülya Kasapoğlu Çengel'in doktora tezi olan Abdurrahim Ötkür'ün Şiirleri I-II (MEB, 2000), şairin şiirlerini ve Türkiye Türkçesine aktarmalarını verir. Çağdaş Kazak edebiyatı içinde, Ferhat Tamir'in Mağcan Cumabayef Öleñderi kitabını, Orhan Söylemez tarafından hazırlanan Çağdaş Kazak Hikâyeleri Antolojisi'ni, Naciye Yıldız'ın Türk Dünyası Destancılık Geleneği ve Destanlar (2015) ve Türk Dünyası Âşık Edebiyatı (ed. 2016) çalışmalarını zikredebiliriz. Çağdaş Türk edebiyatları

konusunda yapılan toplu çalışmalar da önemlidir. Bunlardan ilki Türk Dili dergisinin Türk Şiiri Özel Sayısı V (Türkiye Dışı Çağdaş Türk Şiiri) (Mart 1996)'dır. Bir diğer eser Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından çıkarılan Türk Dünyası El Kitabı'nın yeni baskısının Türkiye Dışı Türk Edebiyatları cildidir (1998). Bu çalışmalar arasından Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi eseri dikkat çekmektedir. 30 cilt hâlinde hazırlanan bu projede Nevzat Kösoğlu, Ahmet B. Ercilasun ile Yavuz Akpınar'ın imzası vardır. Çağdaş Türk edebiyatları konusunda bir başka toplu çalışma Atatürk Kültür Merkezi tarafından yürütülmüştür. Bu projede dört dizi vardır. Diziler ve yayımlanan ciltler şunlardır: Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi 1-7 (2001-2006), Türk Dünyası Edebiyat Metinleri Antolojisi 1-7 (2001-2006), Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi 1-6 (2002-2006), Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü 1-6 (2001-2006). Avrasya Yazarlar Birliği tarafından çıkarılan ve 2007 yılı başında yayın hayatına giren aylık Kardeş Kalem dergisi de Türk dünyasının son edebî ürünlerini tanıtmaya yönelmiştir. Ayrıca yayınevinin Türk dünyası edebiyatları ile ilgili Bengü yayınlarında bastığı roman, şiir, hikâye aktarması gibi eserlerin toplamı dört yüze yanaşmıştır (Ercilasun 2007: 25 ve sonrası).

Türkiye Türkoloji'si bugün Türk lehçeleri alanındaki çalışmalarda gerek araştırmacı sayısı gerek süreli yayın gerekse basılan araştırma eseri sayısı bakımından lokomotif görevini üstlenmiştir. Öyle ki Türk lehçelerinin en uzak kolları sayılan Çuvaşça ve Sibirya lehçeleri alanında bile birçok uzman yetişmiştir. Bu uzmanların yaptığı çalışmalar arasında Feyzi Ersoy'un Çuvaş Türkçesi Grameri (2017), Bülent Bayram'ın Çuvaş Türkçesi Sözlüğü (2019), Fatih Kirişcioğlu'nun Saha (Yakut) Türkçesi Grameri (1994), Ekrem Arıkoğlu'nun Örnekli Hakas Türkçesi Sözlüğü (2005), Gülsüm Killi Yılmaz'ın Kuzey ve Güneydoğu Sibirya Türklerinin Dil Durumu (2010), Ali Ilgın'ın Tarihi Karşılaştırmalı Tofa (Karagas) Türkçesi- Biçim Bilgisi (2015), Vildan Koçoğlu Gündoğdu'nun Tuva Türkçesi Grameri (2018) ve Figen Güner Dilek'in Altay Türkçesi Grameri (2022) ilk etapta sayabileceğimiz kaynak eserlerdir (Arıkoğlu 2006: 8 ve sonrası.).

Gramer ve sözlük çalışmaları, metin yayınları, aktarmalar, araştırma ve incelemelerle çağdaş Türk lehçeleri ve edebiyatları üzerindeki çalışmalar durmaksızın ilerlemektedir. Türkiye Türkoloji'si ve Türk aydınları, hızlı ve yoğun bir çalışma içine girerek uzun yıllar süren boşluğu kapatmıştır ve Rusya'dan sonra en çok yayın yapan ülke konumuna gelmiştir. Nitekim sadece bölümümüz akademisyenlerinin 932 akademik faaliyette bulunduğu göz önüne alınırsa bu hacmin büyüklüğü daha iyi anlaşılacaktır. Hatta bu yazılar kaleme alınırken Türkiye'de 3 uluslararası bilgi şöleni yapılmıştır. Dolayısıyla birçok yayın da basılmış olacaktır.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

- Arıkoğlu, E. (2006). "Türkiye'de Sibirya Çalışmaları". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 21 (Ekim 2006), 7-24.
- Ercilasun, A. B. (2007). "Türkiye Türkolojisine Ve Türkiye'deki Türk Lehçeleri Çalışmalarına Genel Bakış", *Türk Lehçeleri Grameri*. 11-30. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kirişcioğlu, F. (1996). "Atatürk ve Türk Lehçeleri". *Türk Yurdu*, C. 107, (453), 57-60.
- Korkmaz, Z. (1992). *Atatürk ve Türk Dili Belgeler*. Ankara: TDK Yayınları.
- Öner, M. (2006). "Atatürk ve Türk Lehçeleri". *Türk Dili*, C. XCII, (685), 92-104.

Zülfikar, H. (1974). “Cumhuriyet Döneminde Yurdumuzda Yapılan Türk Dili İle İlgili Kaynak Metin Yayınları”, *Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Anma Kitabı*. 171-201. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.

İnt. 1 (erişim: 30.09.2022) <https://www.tdk.gov.tr/yayinlar/yayinlar-yayinlar/kitaplar/>